

KOOPERÁCIÓ VAGY INTEGRÁCIÓ? A SZEGEDI ÁLLAMI POLGÁRI ISKOLAI TANÁRKÉPZŐ FŐISKOLA ÉS A FERENC JÓZSEF TUDOMÁNYEGYETEM EGYÜTTMŰKÖDÉSÉNEK SZEGMENSEI 1928 ÉS 1932 KÖZÖTT

Fizel Natasa

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar

Tanulmányomban két szegedi felsőoktatási intézmény, az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola és a Ferenc József Tudományegyetem együttműködését vizsgálom a főiskola első szegedi tanévétől számított öt évben, 1928 és 1932 között, különös tekintettel a két intézmény közötti áthallgatásra. Céloom az elméleti és a történeti háttér bemutatása, valamint a használt kutatási módszerek felvázolását követően választ adni az alábbi kérdésekre: Mennyiben állt érdekében az 1921 óta Szegeden működő Ferenc József Tudományegyetemnek az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola létrehozása és Szegedre helyezése? Tekintható-e ebben az időszakban önálló intézménynek a tanárképző főiskola? Milyen szinteken és milyen mértékben volt jelen a vizsgált korszakban a két intézmény közötti együttműködés? Hogyan realizálódott ez a kooperáció a hallgatók tanulmányi útját illetően? Mely egyetemi oktatók voltak a legnépszerűbbek a főiskolai hallgatók körében?

Az új nézőpontból, azaz a hallgatók áthallgatási szokásaiból történő vizsgálat eredményei egyrészt a korábbi kutatások, elsősorban *Karády Viktor* és *Valter Csilla* Egy országos vonzaskörű szegedi főiskola, A Polgári Iskolai Tanárképző diplomásai (1928–1950) című kötete (*Karády és Valter*, 1990) kiegészítéséül szolgálnak, másrészt feltáratlan levéltári források – a Magyar Országos Levéltár, a Csongrád Megyei Levéltár, illetve a Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Levéltár iratainak – segítségével rekonstruálják az intézmények közötti kooperáció komplexitását.

Elméleti háttér

A neveléstörténet a 19. század második felében válik az önálló tudományos pedagógia részdiszciplínájává (*Németh*, 2008. 23. o.). Egy évszázaddal később a tudományterület már több részterületre bontható. *Nagy Péter Tibor* az 1990-es évek elején így fogalmaz: „a neveléstörténet kettészakadóban van: egyfelől a pedagógiai gondolkodás történetére, a gyerekekről vallott felfogás változására, másfelől viszont a legszélesebben vett oktatáspolitikai területére” (*Nagy*, 1991. 5. o.). Ez utóbbi terület vizsgálatához – például a korabeli

érdekvizonyok feltárásához – a neveléstörténet kutatói a rokontudományok módszereit és fogalomkincsét is felhasználják, például a politológiáét, a szociológiáét vagy a statisztikáét (Nagy, 1991. 8–10. o.).

A két világháború közötti időszak felsőoktatásban részt vevő hallgatóinak vizsgálatához az egyik legfontosabb forrást az egyetemi és a főiskolai anyakönyvek jelentik. Nemcsak az adatok kinyerése és elemzése révén juthatunk új ismeretekhez, hanem ezek az adatok összekapcsolhatók más adatbázisokkal, elitjegyzékekkel is, így új összefüggésekre derülhet fény, és akár egy intézmény végzett hallgatóinak pályakövetése is lehetővé válhat. Anyakönyvek feldolgozásának révén jutott új adatokhoz – többek között – *Bíró Zsuzsanna Hanna*, aki a budapesti bölcsészdiplomával rendelkezőket vizsgálta elsősorban a társadalmi nemek közötti különbségek vonatkozásában (*Bíró és Nagy, 2010; Bíró, 2008*). Részben megegyező forrásapparátusra – kiegészítve azt a kolozsvári egyetem bölcsészdiplomásaival – támaszkodott *Nagy (2000, 2009, 2010)*, aki az egyetemi hallgatók anyakönyveiből kinyert adatok révén a társadalmi mobilitást, az egyház és az állam viszonyát, illetve az elitképzés korszecifikus metódusait vizsgálta a 19–20. században. Fontos továbbá *Fekete Szabolcs (2012)* munkája, amiben a szerző a pécsi bölcsészhallgatók rekrutációját vizsgálta 1921 és 1940 között.

A szakirodalmi előzmények alátámasztják, hogy jelen kutatás a történeti-szociológiai módszer felhasználása révén megfelel a modern neveléstörténeti kutatások elvárásainak, eredményei beilleszthetők a már feltárt adatok rendszerébe. A fentiekén túl a kutatás a Szegedi Tudományegyetemen az 1990-es évek második felében, *Pukánszky Béla* vezetésével, folyó „A tanárképzés és a pedagógiai tárgyak oktatásának története a kolozsvári-szegedi egyetemen” című OTKA-kutatás folytatásának tekinthető.

Történeti áttekintés

Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola

A szegedi Tanárképző Főiskola országos vonzáskörű főiskola volt, és saját korában az egyetlen, mely a férfiak számára képzést biztosított a polgári iskolai tanári állások betöltésére. Ugyanakkor ez volt az egyetlen felsőoktatási intézmény, mely a helyi egyetemi bölcsész- és természettudományi karával való együttműködése révén (jogi önállóságának fenntartásával) egyesítette a magas szintű tudományos oktatás és az alkalmazott pedagógiai szakképzés előnyeit (*Karády és Valter, 1990. 6. o.*).

A szegedi tanárképző főiskola rangos és régóta működő elődök alapjaira épült. Már 1873-tól fennállt Budapesten két hasonló funkciójú intézet külön férfiak és nők számára. Ezek 1918-ban elnyerték a főiskolai rangot, míg diplomásaik a régóta várt tanári cím birtokába jutottak (*Nóvik, 2010*). 1928-ban egyesítették és Szegedre helyezték az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolát (Paedagogium) és az Állami Polgári Iskolai Tanárnőképző Főiskolát (Erzsébet Nőiskola), így jött létre egy új intézmény, az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola (*Apróné és Pitrik, 1998. 127–129. o.; T. Molnár, 2010; Vajda, 2010*).

A főiskola Szegedre helyezésének körülményeiről tanúskodik *Klebensberg Kunó* vál-lás- és közoktatásügyi miniszter *Décsi Lajosnak*, a Ferenc József Tudományegyetem rek-torának címzett, 1929. január 4-i keltezésű levele: „a bölcsészeti karok benépesítésének érdeke volt az egyik oka annak is, hogy a Paedagogiumot és az Erzsébet Nőiskola főiskolai tagozatát Szegedre levittem. Indokom ismét pedagógiai volt, tudniillik a női szerzetesren-dek iskolái nivójának emelése, amire azért is súlyt kell helyeznem, mert a magyar leányok igen számottevő része éppen ezekben az iskolákban nyeri egyedüli nevelését. De emellett megint szemem előtt lebegett a szegedi bölcsészeti karoknak további erőteljes benépesí-tése, mert a karok felvirágoztatása csak akkor lehetséges, ha igazán nagyszámú hallgató-ságuk van.”¹ Az együttműködés lehetősége és kényszere minisztériumi szinten már azelőtt megfogalmazódott, mielőtt a tanárképző főiskola megkezdte volna működését Szegeden.

A Ferenc József Tudományegyetem

A mai Szegedi Tudományegyetem az 1581-ben Kolozsvárott *Báthory István* erdélyi fejedelem által alapított egyetem szellemi-kulturális örökösének tekinti magát. A kolozsvári egyetem kezdetben egy bölcsészettudományi karral, majd egy teológiai karral kezdte meg működését. A 17–19. század történelmi eseményeinek következtében az egyetem mű-ködése nem volt zavartalan, ám a felsőfokú képzés folyamatossága a 19. század közepéig kimutatható annak ellenére, hogy az intézmény időközben elvesztette egyetemi rangját. A kiegyezés után a városok között vetélkedés alakult ki – Pest mellett – az ország második egyeteméért. A nemes rivalizálást 1872-ben Kolozsvár nyerte meg, többek között, Szege-det is maga mögé utasítva (*Marjanucz*, 2008). A kolozsvári Ferenc József Tudományegye-tem fejlődése ezután töretlen volt az első világháború kitöréséig. Történetében sorsdöntő fordulatot hozott, hogy a román hadsereg 1918. december 24-én bevonult Kolozsvárra (*Benda*, 1982. 846. o.). 1919. május 12-én a román katonaság elfoglalta az egyetemet is, majd a rektori hivatal élére a román tanszék professzorát nevezték ki (*Makk és Marjanucz*, 2011. 10. o.). Az egyetemi tanárok a város megszállása után nem tették le a román állam-polgárság elnyeréséhez szükséges esküt, így kiutasították őket a városból. A menekülni kényszerülő tanárok Budapesten (jellemzően a Paedagogiumban) folytatták az egyetemi oktatást. A száműzött magyar egyetemen 1921. október 9-én nyitották meg az első tan-évet, ezzel megkezdődött Szegeden a tényleges egyetemi oktatás, ami jogilag a kolozsvári egyetem keretein belül történt, mivel nem új egyetem alapításáról volt szó. Az egyetem szervezeti felépítésében nem következett be változás, négy karral működött tovább: böl-csészettudomány, jogtudomány, természettudomány, orvostudomány (*Makk és Marjanucz*, 2011. 12. o.). A két világháború között Magyarországon tehát négy tudomány-egyetem működött: a budapesti, a debreceni, a pécsi és a szegedi.

¹ *Klebensberg Kunó* levele *Décsi Lajosnak*, 1929. január 4. MOL K636-1929-30-410-05.

A kutatás módszerei

Kutatásomban egyrészt leíró jellegű, primer forrásokra támaszkodó történeti megközelítést, forráselemzést alkalmaztam, másrészt a rekonstruált történeti dimenziót a hallgatói anyakönyvekből² kinyert adatok vizsgálatával egészítettem ki. A kvantitatív kutatás során 397 hallgató adatait dolgoztam fel 141 változó vizsgálatával, így közel 56 ezer adat rögzítésére került sor. E módszer a neveléstörténeti kutatásokban eredményesen alkalmazható, hiszen a számtalan korábban feldolgozatlan adat elemzésével új összefüggésekre derülhet fény.

Karády és *Valter* (1990) reprezentatív mintán vizsgálta a polgári iskolai tanárképző főiskolára beiratkozott hallgatók anyakönyvekből kinyerhető adatait, különös tekintettel a születési helyre, az apa foglalkozására és az igénybe vett szociális juttatásokra vonatkozóan. A hasonló vizsgálati időszak és forrásbázis ellenére jelen kutatás számos, a továbbiakban részletezett módon eltér az ő kutatásuktól, így azt kiegészítve új adatokkal szolgál a főiskola történetének megismeréséhez. Míg az 1980-as évek végén készült kutatás az 1928 és 1935 közötti időszakot egy egységként vizsgálta, saját kutatásomban félévekre bontva vizsgálom az 1928 és 1932 között beiratkozott hallgatókat. Az adatok újabb szempontból történő kódolása – a korábbi szempontok megtartása mellett – további információkkal szolgálhat a főiskolai hallgatók családjának társadalmi helyzetét illetően. Míg *Karády* és *Valter* csak a társadalmi státusz alapján vizsgálta a hallgatókat (amit az apa foglalkozása alapján állapítottak meg), addig én fontosnak tartottam a foglalkozási ágak alapján is csoportosítani a szülőket (szintén az apa foglalkozása alapján).

Rögzítettem minden – az anyakönyvekben szereplő – adatot, amelyek háttérváltozóként fontosak lehetnek, ahogyan ezt kisebb mintán, de *Karády* és *Valter* is megtette, ellenben kutatásukat kiegészítettem az áthallgatások vizsgálatával, amit korábban még nem dolgoztak fel. Az adatbázis így tartalmazza a főiskolai hallgatók által az egyetemen felvett kurzusok címét, eredményét és a tantárgy oktatóját is. Ez utóbbit a vizsgált anyakönyvek nem tartalmazták, így ezek felkutatására az adott félévre kiadott 16 tanrend³ adatainak adatbázissal történő összevetésével nyílt lehetőség. A mintavételi hiba minimálisra csökkentése céljából az ebben az időszakban a főiskolára beiratkozók *egésze* a vizsgálat tárgyát képezi.

² Rendes Hallgatók Anyakönyve – Földrajz-természettan-vegytani szakcsoport 1928–1942 SZTE Egyetemi Levéltár 125. kötet; Rendes Hallgatók Anyakönyve – Magyar-német nyelvi szakcsoport 1928–1942 SZTE Egyetemi Levéltár 124. kötet; Rendes Hallgatók Anyakönyve – Magyar nyelvi-történelmi szakcsoport 1928–1942 SZTE Egyetemi Levéltár 122. kötet; Rendes Hallgatók Anyakönyve – Mennyiségtan-természettan-vegytani szakcsoport 1928–1942 SZTE Egyetemi Levéltár 123. kötet.

³ A tanrendek jegyzéke az Elsődleges források között megtalálható.

Eredmények

Az intézmények közötti együttműködés

Minisztériumi szinten az egyetem és a főiskola pedagógusképzésben való együttműködésének ötlete már a tanárképző főiskola Szegedre helyezése előtt megfogalmazódott. *Klebsberg* a pedagógusképzőt részben a bölcsészkar és a természettudományi kar hallgatói létszámának növelése céljából helyezte Szegedre, azonban az együttműködés elvének kidolgozása nem volt zökkenőmentes. A diskusszió akkor élénkült fel, amikor sor került az egyetemmel való együttműködés kereteinek a meghatározására. A minisztériumi diskurzusok során az egyetemek egyöntetűen az ellen foglaltak állást, hogy a polgári iskolai tanárképzést teljesen az egyetem vegye át. E szerint az elképzelés szerint a főiskolák mint jogi személyek megszűntek volna, és mind a képzési feladatok, mind a diplomák kiadásával kapcsolatos jogok az egyetemre hárultak volna. Elismerték ugyanis, hogy a gyakorlati képzés tekintetében a főiskolák magasabb szinten állnak, így ezeket az értéket meg kell őrizni. Valójában az egyetemek nem akarták átvállalni a pedagógiai képzés alacsonyabb rendűnek tekintett feladatait (*Karády és Valter*, 1990. 14. o.). Az egyetem számára problémát jelentett az is, hogy a főiskolára akár érettségi bizonyítvány nélkül, tanítói képesítő oklevél birtokában is be lehetett iratkozni. Sőt a tanárképző főiskola előnyben részesítette a képzési oklevéllel rendelkezőket (*Az állami*⁴, 1935. 13. o.), hiszen az együttműködés ebben az esetben azt jelentette, hogy az egyetem olyan hallgatókat is kénytelen soraiba fogadni, akik nem rendelkeznek érettségivel.

Az egyetem és a főiskola kooperációja a polgári iskolai tanárképzés terén az 1928–1929-es, tehát az első szegedi tanévtől kezdődően megvalósult, bár az új rendszerű polgári iskolai tanárképzés szervezeti szabályzatát csak 1933-ban dolgozták ki és 1935-ben jelentették meg. Az együttműködés nem merült ki a tanterv együttes kialakításában. A tanárképző főiskola vezetésében is szerepet kaptak az egyetemi oktatók, így – mai fogalmaink szerint – az intézmény részben függött az egyetem két említett karától. Kérdéses, hogy a tanárképző főiskola mennyiben volt autonóm szervezet.

A tanárképző vezetése az igazgatótanács feladata volt, melyben a szervezeti szabályzat szerint döntő szerepet játszottak az egyetemi delegáltak, és a tanács minden lényegi kérdésben döntési joggal rendelkezett: „6.§. A tanárképző főiskolát tíz tagból álló igazgatótanács vezeti, mely a tanárjelölteket kétfelé ágazó tanulmányaikban, az egyetemen és a tanárképzőben irányítja. Az igazgatótanács feladata az egyetem két kara és a tanárképző között a zavartalan tanulmányi együttműködés szabályozása, s általában a tanárképzőt érintő fontosabb személyi, tanulmányi, és anyagi ügyekben való javaslattevés, illetőleg döntés. Tagjai: lehetőleg minden tanulmányi szakcsoportnak⁵ egy-egy egyetemi és egy-egy tanárképző főiskolai tanára. Elnöke mindig egyetemi tanár, ügyvezető alelnöke, aki

⁴ Az állami polgári iskolai tanárképzés szervezete. Prometheus, Szeged, 1935.

⁵ A tanulmányomban vizsgált időszakban (1928–1932) a főiskola négy szakcsoporttal működött: magyar és német nyelvi szakcsoport, mennyiségtan-, természettan-, vegytani szakcsoport, földrajz-, természetrajz-, vegytani szakcsoport, magyar nyelvi, történelmi szakcsoport.

együttal a tanárképző igazgatója, a tanárképzőnek egyik rendes tanára.” (*Az állami*, 1935. 4. o.).

A személyi ügyek tekintetében az ügymenet illusztrálására szolgálhat egy státuszbe-töltés folyamatának a vizsgálata a korabeli iratok felhasználásával, ami alapján rekonstru-álható, mely szervezeti egység milyen jogokkal bírt: 1930 tavaszán a minisztérium pályá-zatot hirdetett a főiskola pedagógia-filozófia tanszékének betöltésére.⁶ A pályázatok be-adási határideje 1930. május 25-e volt, a pályázatokat a főiskola igazgatójához kellett be-nyújtani. A megadott határidőig két pályázat érkezett, *dr. Somogyi József* és *dr. Tettemanti Béláé*. A főiskola szabályzatának 12.§.-a alapján a megüresedett tanszékek betöltése a fő-iskolai tanári kar ajánlása, illetőleg jelölése alapján történik. Jelen esetben a tanári testület 1930. május 30-án, az igazgatótanács június 4-én tartott ülésén foglalkozott a kérdéssel. A tanári testület javaslata szerint szükséges lenne a tanszék kettéválasztása, így a filozófia tanszék élére *Somogyi Józsefet*, a pszichológia tanszék vezetésére *Tettemanti Bélát* kérték kinevezni. Ezt a javaslatot az igazgatótanács jóváhagyta és a kérést a minisztériumba to-vábbította.⁷ *Klebelsberg Kunó* vallás- és közoktatásügyi miniszter a következő tanévtől *Somogyi Józsefet* a filozófia-pedagógia tanszék élére nevezte ki.⁸ A főiskolai tanári testület tehát javaslattal élt az igazgatótanács felé, az a javaslatot elfogadta és továbbította, de a végső döntést – ebben az esetben a felterjesztéssel nem mindenben egyezőt – a miniszté-rium hozta meg.

Huszt József, az újonnan alakult főiskola igazgatótanácsának első elnöke, aki 15 évig töltötte be ezt a tisztséget,⁹ 1923 óta volt a Bölcsészettudományi Kar oktatója, 1923-tól 1929-ig a Klasszika-Filológia Tanszék vezetője, majd 1930–1931-ben a kar dékánja, 1931–1932-ben prodékán (*Lisztés és Zallár*, 1971. 78. o.). Az igazgatótanács 1929. novem-ber 13-ai ülésének jegyzőkönyve alapján az igazgatótanács tagjai *Huszt József* elnök mellett *dr. Galamb Sándor* főiskolai igazgató, *dr. Geley József*, *dr. Horger Antal*, *dr. Fröhlich Pál*, *dr. Kogutowicz Károly* egyetemi tanárok, *dr. Jugovits Lajos*, *dr. Eperjessy Kálmán*, *dr. Szőkefalvy Nagy Gyula* főiskolai tanárok és *Szenes Adolf* gyakorlóiskolai igazgató.¹⁰ Az intézményi erőviszonyok tekintetében a 10 tagú testület öt tagja az egyetemet, négy tagja a főiskolát, egy tagja a gyakorlóiskolát képviselte. Fontos kiegészítés, hogy ebben az év-ben *Gelei István* és *Kogutowicz Károly*, az igazgatótanács tagjai a Bölcsészettudományi Kar, illetve a Természettudományi Kar dékánjai voltak.

Ezen információk birtokában valószínűsíthető, hogy a főiskolát érintő döntések meg-hozatalakor az igazgatótanácsot az értékpreferencia mellett az érdepreferencia is befo-lyásolta. Megállapítható, hogy a mai oktatási intézmények vagy akár egyetemi karok szu-verenitása magasan felette áll a polgári iskolai tanárképző főiskola önállóságának. Az

⁶ *Greszler Jenő* miniszteri tanácsos levele *Galamb Sándor* főiskolai igazgatóhoz, 1930. április 22. SZTE Egye-temi Levéltár VIII.19. 10/1930.

⁷ *Galamb Sándor*, az igazgatótanács alelnökének levele a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, 1930. június 10. SZTE Egyetemi Levéltár, VIII.19. 81/1930.

⁸ *Klebelsberg Kunó* levele *Galamb Sándor* igazgatónak, 1930. július 2. SZTE Egyetemi Levéltár, VIII.19. 86/1930.

⁹ *Huszt József* 1928-tól 1943-ig töltötte be ezt a tisztséget.

¹⁰ Jegyzőkönyv. Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola Igazgató-tanácsának üléséről 1929. november 13. VIII.19. 18/1930.

egyetemi karok lényegében integrálták a tanárképző főiskolát. Az összefonódás pozitív hatásokkal is bírt a főiskolára, így a tanárképző hallgatóságára is. Például 1929-ben *Huszt* professzor, a Bölcsészettudományi Kar Kari Tanácsának tagjaként indítványozta, hogy „a kari pályázatokon rendkívüli hallgatói mivoltuk ellenére a Polgári Iskolai Tanárképző illetőleg az Apponyi Kollégium növendékei is részt vehessenek.”¹¹ Javaslatát az Egyetemi Tanács 1929. december 11-én elfogadta.¹²

A tanárképző főiskola szabályzata a 30.§-ban tárgyalja „A főiskola hallgatói a tanárképző tanulmányi rendjében kiszabott előadásokon kívül választott szakcsoportjuk egyik szakköréből illetve annak szaktárgyából (...) (az egyetemen) is kötelesek előadást hallgatni, és e célból az egyetemre rendkívüli hallgatókul beiratkozni. (...) Az igazgatótanács külön engedélyével választható ezek egyike helyett a filozófia vagy a pedagógia is.” (*Az állami*, 1935. 9–10. o.)

Az egyetemen választható szaktárgyak a következők voltak: magyar nyelv, magyar irodalom, történelem, német nyelv és irodalom, földrajz, állattan, növénytan, ásványtan, vegytan, mennyiségtan, természettan. Az egyetemen hallgatandó előadások óraszámát a választott szaktárgy követelményeihez igazodott. A tanárképző adott szakcsoportot képviselő igazgató-tanácsosai állapították meg félévről-félévre az egyetem mindenkor tanrendje alapján, az egyetemen hallgatandó előadásokat.

Az idézett szabályzat 1933-ban íródott, így fontos megjegyezni, hogy a kooperáció kezdetén, 1928-ban az áthallgatásra még más szabály vonatkozott: „a pedagógiumi új tanterv szerint a pedagógistákra nézve kötelezővé tétetett *egy-egy kollégiumnak* karunkon való hallgatása”,¹³ majd 1930-tól az áthallgatást heti 5-6 órában szabályozták.¹⁴ Az egyetemre való áthallgatás elsődleges célja nem a pedagógiai tudás elmélyítése, hanem a választott tudományágban való elmélyülés volt.

Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola hallgatóinak vizsgálata (1928–1932)

1928 és 1932 között a főiskolára 397 hallgató iratkozott be. A hallgatókat társadalmi helyzetük szerint vizsgálva, az elemzett öt évben a Közszolga és szabadfoglalkozású csoportba sorolt apák gyermekei a további foglalkozási ágba tartozók gyermekeihez képest kimagasló számban vettek részt a polgári iskolai tanárképzésben (1. táblázat). Ebbe a csoportba sorolták a tanár/tanító apák gyermekeit, így ez az adat az önrekrutációt is mutatja.

A főiskola Budapestről Szegedre kerülése ellenére országos beiskolázású maradt. Az 1928-ban beiratkozó 65 hallgató 49 különböző településről érkezett (az apa lakóhelye szerint), és 35 különböző egykori vármegyében született (születési helye szerint). Ezek a számok érdemben a következő négy évben sem változtak, 1929-ben átlagosan 2,58 hallgató,

¹¹ Jegyzőkönyv. M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Bölcsész-, Nyelv-, és Történettudományi Kar VI. rendes ülés, 1930. február 27. CSML 486. bksz. 1929-30. 113. sk.

¹² Rektori rendelet. 1929. december 30. CSML 588-1929/30.

¹³ Jegyzőkönyv. M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Bölcsész-, Nyelv- és Történettudományi Kar 1928. szeptember 27. I. rendes ülés CSML 66. bksz. 1928/29.

¹⁴ A főiskola igazgatójának levele a m. kir. főiskolai tanulmányi és pályaválasztási tájékoztató tekintetes Igazgatóságának, 1930. november 20. SZTE Egyetemi Levéltár VIII.19. 772/1930.

1930-ban 1,7, 1931-ben 1,6, míg 1932-ben 1,8 hallgató jutott egy-egy vármegyére (születési hely alapján). Az apa lakóhelyét vizsgálva jóval egyszerűbb képet kapunk. A családok egy része átköltözött az 1919 után elszakított területekről a csonka Magyarországra, és jellemező a falvakból a városokba irányuló mobilitás is. Az 1928-ban beiratkozók 20%-a a trianoni határokon kívül született, de mindössze 9,2%-uk élt a beiratkozás idején a határon túl. A tanulmányaikat megkezdők 20%-a élt Budapesten, míg a fővárosban élők aránya országosan 1930-ban 16,6% volt (*Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, 1936. 9. o.*), pedig mindössze 15,9%-uk született Pest megyében. Ez az adat is szemlélteti a két világháború közötti időszakban a városok felé irányuló földrajzi mobilitást.

1. táblázat. A hallgatók megoszlása az apa foglalkozása szerint (%)

Foglalkozási ág (Apa)	1928	1929	1930	1931	1932	Összesen
Östermelés	4,3	13	7,4	8,6	8,2	8,6
Bányászat és kohászat	1,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3
Ipar	11,4	16,3	13,6	11,1	21,9	14,9
Kereskedelem és hitel	5,7	10,9	13,6	6,2	15,1	10,3
Közlekedés	12,9	8,7	7,4	6,2	8,2	8,6
Napszámos	0,0	2,2	1,2	0,0	4,1	1,5
Közszolga és szabadfoglalkozású	54,3	42,4	46,9	59,3	28,8	46,3
Véderő	4,3	4,3	8,6	3,7	11	6,3
Nyugdíjasok és tökepénzesek	0,0	0,0	1,2	0,0	0,0	0,3
Egyéb foglalkozású	5,7	2,2	0,0	4,9	2,7	3,0

Hasonló a helyzet, ha Szegedet vizsgáljuk: az elsős hallgatók 7,2%-a született Csongrád megyében és 9,2%-uk élt Szegeden (Szeged lakossága ebben az időben az ország lakosságának alig több mint 1%-át adta). Ez a szám a vizsgált öt évben drasztikusan emelkedett: 1929-ben a beiratkozók (édesapjának) 10,3%-a, 1930-ban 10,7%-a, 1931-ben 14,7%-a, 1932-ben már 17,4%-a élt Szegeden. Ezek a számok többféleképpen magyarázhatók: oka lehet a főiskola meggyökeresedése, jó híre a városban, valamint az is, hogy a trianoni Magyarországra áttelepülők számára Szeged a gyermekeik taníttatása szempontjából és a város polgárosodása miatt vonzóvá vált. Érdekes kérdés, hogy vajon a klebelsbergi igyekezet – az iskolák Szegedre helyezésén keresztül – hatott-e a város polgárosodására vagy a fejlődés vonzotta Szegedre a tanulni vágyó fiatalokat.

1920 után a határokon kívül rekedt családok bevándorlását is megkönnyítette, amennyiben egy családtag a megmaradt országrészen folytatott tanulmányokat. 1918 és 1924 között a becslések szerint 426 ezer fő hagyta el az elcsatolt területeket. 1920 novemberében kormányrendelet született a bevándorlás korlátozásáról. A rendelkezés kimondta, hogy a továbbiakban csak azok repatriálását engedélyezi a magyar hatóság, akiket az utódállamokból formálisan kiutasítottak vagy azokét, akik családgyesítési szándékkal kíván-

nak áttelepülni; rajtuk kívül az itt tanuló diákok reménykedhettek még az engedély megszerzésében. Az utóbbiak száma 86 ezer volt, a 100 ezer kereső foglalkozású számon tartott menekültnek 43%-a volt közalkalmazott, tizede földbirtokos és közel a tizede járadékos (Gyáni és Kövér, 2001. 206. o.).

Viszonylag jelentős számban érkeztek ebben a korban hallgatók Miskolcra is, az első öt évben a hallgatók 4,4%-a. Ez a szám Szeged (12,4%) és Budapest (6,9%) után a harmadik legnagyobb a főiskolai hallgatók körében. Ugyanez a szám a közelben fekvő Gyula és Hódmezővásárhely tekintetében egyaránt 1,4%. A beiratkozott hallgatók négy különböző szakcsoport keretében tanulhattak, és az egyes szakcsoportokba járó diákok aránya a vizsgált korszakban folyamatosan változott (2. táblázat). A főiskolára felvehető hallgatók keretszámát évfolyamonként a vallás- és közoktatásügyi miniszter állapította meg. Ha a keretszámokat az egyes szakcsoportok esetében nem sikerült feltölteni, akkor az üresen maradt helyekre más szakcsoportra jelentkező hallgatókat lehetett felvenni (Az állami, 1935. 13. o.).

2. táblázat. A hallgatók (N=397) szakcsoport szerinti megoszlása a beiratkozás évének függvényében (fő)

A beiratkozás éve	Magyar–német	Magyar–történelem	Mennyiségtan–természetan	Földrajz–természetan
1928	15	16	29	13
1929	25	27	18	22
1930	21	19	18	25
1931	20	19	18	26
1932	19	20	20	13
A vizsgált öt év átlagában	20	20	21	20

Az adatok feldolgozása során egyértelművé vált, hogy a választott szakcsoport és a lemorzsolódás aránya összefügg egymással. Míg a mennyiségtan szakcsoportba felvett nyertek között minden negyedik (27,7%), addig a magyar–német szakosoknál csak minden tizedik (11,7%) hallgató maradt ki. A magyar–történelem szakosok esetében ez az arány 16,3, a földrajz–természetan szakosok esetében 24,2%.

A lemorzsolódók aránya mindkét nem esetében nagy intervallumban, 5 és 15 százalék között mozgott (3. táblázat). A nőknél ez lassan emelkedett, majd csökkent, a férfiaknál viszont véletlenszerűnek tűnnek a változások, semmiféle tendencia nem figyelhető meg.

3. táblázat. A lemorzsolódók aránya a különböző nemű hallgatók között (%)

Nem	1928	1929	1930	1931	1932
Férfiak	28,1	9,4	40,6	15,6	6,2
Nők	10,6	21,3	21,3	25,5	21,3
Átlag	20,0	14,1	27,4	21,3	16,4

Felvetődik a kérdés, mi lehet az oka annak, hogy a férfiak körében 1930-ban – egy évvel a gazdasági világválság kirobbanása után – ilyen mértékben megemelkedett a tanulmányaikat végleg megszakítók száma. Az apa társadalmi státuszának vizsgálata során (4. táblázat) a kimaradó férfi-hallgatók esetében markánsan kiemelkedett a lelkész, tanár, tanító édesapák gyerekeinek aránya, míg a módosabb családok gyermekei egyáltalán nem vagy jóval kisebb mértékben hagyták abba tanulmányaikat.

4. táblázat. A kimaradó férfi hallgatók aránya az apa társadalmi státuszának függvényében (%)

<i>Az apa társadalmi státusza</i>	<i>Kimaradók aránya</i>
Földműves, birtokos, munkás	3,6
Más munkás, technikus	17,9
Altiszt, rendőr	10,7
Kisiparos, kiskereskedő	7,1
Magántisztviselő	–
Közhivatalnok	14,3
Lelkész, tanár, tanító	35,7
Szabadfoglalkozású értelmiségi	10,7
Vállalkozó, tőkés, birtokos	–
<i>A kimaradók aránya átlagosan</i>	<i>19,9</i>

A gazdasági válság nemcsak a hallgatókat, hanem az intézményeket is érintette. Az 1930–1931-es tanévben az ösztöndíjas helyek adományozását is szigorította a minisztérium: „Tekintettel az államháztartás szűkös helyzetére a főiskola I. és II. fokú kedvezményeinek és az Apponyi Kollégium belső tagsági helyeknek adományozására nézve teendő javaslatainál esetleges üresedések alkalmával is a legmesszebbmenő takarékosággal kell eljárnia.”¹⁵

A főiskolán tandíjköteles volt az oktatás (25 pengő/félév), ami alól a jó előmenetelűek felmentést kaptak. Az egyetemre való áthallgatásért is fizetni kellett, félévente 25 pengőt és 50 fillért. A köztisztviselők gyermekei ez utóbbi díj felét voltak kötelesek kifizetni.¹⁶ A tandíjon túl egyéb költségek is terhelték a hallgatókat: „beiratáskor minden hallgató 36 pengőt tartozik fizetni. Beiratási díj 2.-P., betegápolási díj 2.-P., szerelvényhasználati díj 4.-P., biztosítéki díj 4.-P., könyvtárdíj 10.-P., testnevelési járulék 2.-P., fűtési pótdíj 12.-P. Az egyes laboratóriumban dolgozó hallgatók laboratóriumi díjként évi 6.-pengőt tartoznak

¹⁵ A vallás- és közoktatásügyi minisztérium levele *Galamb Sándor* igazgatóhoz. 1930. október 16. SZTE Egyetemi Levéltár VIII.19. 15/1930.

¹⁶ A főiskola igazgatójának levele a m. kir. főiskolai tanulmányi és pályaválasztási tájékoztató tekintetes Igazgatóságának, 1930. november 20. SZTE Egyetemi Levéltár VIII.19. 772/1930.

fizetni. Mellékszakkokért külön tandíjat nem kell fizetni.”¹⁷ Mindezen díjak mellett az 1930-ban 248 fős hallgatóságra 25 ösztöndíjas hely jutott.¹⁸ Azonban ezek a kiváltságosok is megéreztek a gazdasági nehézségeket. Nem kizárólag az oktatás, hanem a kollégium fenntartása is komoly költségeket jelentett a főiskola számára, így az igazgatótanács elfogadta azt a változtatást, mely szerint „azok akik az internátusban félfizetők vagy egész ingyenesek, az ösztöndíj elnyerése után egész fizetőkké váljanak.”¹⁹

A főiskola feladata volt a katolikus női szerzetesrendek tanárképzése is, így nem véletlen, hogy a vizsgált időszakban a hallgatók 8,8%-a szerzetesnő volt. A vallási hovatartozás (5. táblázat) alapján a kar hallgatóinak felekezeti megoszlása – az izraelita hallgatók számának folyamatos csökkenésétől eltekintve – megfelel a népesség egészének. Az 1930-as adatok szerint hazánkban a római katolikusok a népesség 64,8, a reformátusok 20,9, az ágostai evangélikus vallásúak 6,1, az izraeliták 5,1, a görög katolikusok 2,3, a görög keletiek 0,2, az unitáriusok 0,1%-át teszik ki. (*Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal*, 1936. 11. o.)

5. táblázat. A hallgatók vallási hovatartozása a beiratkozás évének függvényében (%)

Beiratkozás éve	Római katolikus	Református	Ágostai evangélikus	Izraelita	Görög katolikus	Görög keleti
1928	71,4	15,7	4,3	5,7	2,9	–
1929	59,8	20,7	12,0	6,5	–	1,1
1930	71,6	13,6	6,2	6,2	2,5	–
1931	66,3	20,0	10,0	2,5	1,3	–
1932	67,1	19,2	6,8	1,4	5,5	–
Átlag	66,9	17,9	8,1	4,5	2,3	0,3

A hallgatók életkora a beiratkozás évében igen változatos képet mutat. A férfiak életkora 18 és 31 év között mozgott (6. táblázat), míg a nők 17 és 32 között (9. táblázat). A nők esetében az életkor változó szóródási terjedelmének szélessége nem korlátozódott egy-egy vizsgált évre, mint a férfiaknál, hanem folyamatos jellemző volt. Ezt mutatják a szórásértékek is. A nők esetében az életkor szórásértéke 3,36 év, míg a férfiak esetében 2,45 év.

¹⁷ A főiskola igazgatójának levele a m. kir. főiskolai tanulmányi és pályaválasztási tájékoztató tekintetes Igazgatóságának, 1930. november 20. SZTE Egyetemi Levéltár VIII.19. 772/1930.

¹⁸ Galamb Sándor levele Klebelsberg Kunó miniszterhez, 1930. április 1. SZTE Egyetemi Levéltár VIII.19. 69/1930.

¹⁹ Jegyzőkönyv. Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola Igazgatótanácsának ülése, 1929. november 13. SZTE Egyetemi Levéltár VIII.19. 18/1930.

6. táblázat. A férfi hallgatók életkora a beiratkozás évében (%)

Életkor (év)	1928	1929	1930	1931	1932
31	–	3,0	–	–	–
26	5,7	–	–	–	–
25	–	6,1	–	8,3	3,7
24	–	3,0	6,1	4,2	–
23	5,7	6,1	9,1	–	18,5
22 éves	5,7	18,2	12,1	4,2	7,4
21 éves	8,6	18,2	9,1	8,3	29,6
20 éves	40,0	12,1	30,3	29,2	18,5
19 éves	20,0	21,2	18,2	25,0	18,5
18 éves	–	12,1	15,2	20,8	3,7
<i>Átlag</i>	<i>20,2</i>	<i>21,0</i>	<i>20,4</i>	<i>20,1</i>	<i>20,9</i>

7. táblázat. A női hallgatók életkora a beiratkozás évében (%)

Életkor (év)	1928	1929	1930	1931	1932
32	–	1,7	–	–	2,2
31	–	3,4	2,1	–	–
30	–	–	–	1,8	–
29	2,9	3,4	4,2	–	–
28	2,9	–	2,1	1,8	2,2
27	–	–	–	1,8	–
26	2,9	3,4	–	1,8	–
25	5,7	5,1	–	–	–
24	–	–	2,1	3,6	4,3
23	2,9	3,4	2,1	1,8	6,5
22	8,6	15,3	8,3	7,1	2,2
21	8,6	6,8	14,6	12,5	2,2
20	14,3	22,0	18,8	12,5	32,6
19	40,0	30,5	27,1	35,7	34,8
18	8,6	5,1	18,8	17,9	13,0
17	2,9	–	–	1,8	–
<i>Átlag</i>	<i>20,6</i>	<i>20,9</i>	<i>20,6</i>	<i>20,3</i>	<i>20,3</i>

Két évfolyam, az 1928-as és az 1931-es esetében is van 17 évesen beiratkozott hallgató, ami a korabeli iskolarendszer alapján nem lehetséges, hiszen tanulmányi utaktól függetlenül a felvételre jogosító bizonyítvány megszerzése legkorábban 18 éves korban volt lehetséges. Az adatbázis ellenőrzése során bebizonyosodott, hogy az értékek helytállóak. Például az 1931-es tanévben beiratkozott *Becski Ilona Borbála*, aki az anyakönyvben 53/1931. számon szerepel, 1914. február 12-én született és a szegedi Állami Leánygimnáziumban érettségizett 1931-ben, így 17 évesen szerzett jogot a főiskolára való beiratkozásra.

A vizsgált időszakban a hallgatók 98,2%-a anyanyelveként a magyar nyelvet jelölte meg. Az egy idegen nyelvet beszélők aránya 27,3%, a két idegen nyelvet beszélők aránya 4,0% volt. Az idegennyelv-tudás vizsgálata alapján a német nyelv volt a vizsgált korban a legnagyobb arányban tanult nyelv (8. táblázat).

8. táblázat. A hallgatók által beszélt idegen nyelvek a beiratkozás évében

<i>Idegen nyelv</i>	<i>Hallgatók száma</i>	<i>%-os eloszlás az idegen nyelvet beszélők körében</i>
Német	89	71,8
Magyar	7	5,6
Francia	7	5,6
Román	7	5,6
Török	2	1,6
Horvát	1	0,8
Tót	3	2,4
Orosz	1	0,8
Holland	5	4,0
Héber	1	0,8
Olasz	1	0,8

A hallgatók között azért is volt magas a német nyelvet beszélők száma, mert a főiskolán németnyelvtanár-képzés is folyt, aminek – bár a felvételi szabályzatok ezt a kitélt nem tartalmazzák – feltétele volt a német nyelv ismerete már a beiratkozásakor. A vizsgált hallgatók közül 7 fő nem a magyart jelölte meg anyanyelveként, így az ő esetükben a magyar idegen nyelvként szerepel.

A felvételi szabályzat alapján „a főiskola első évfolyamának bármely szakcsoportjára azok vehetők fel, akiknek elemi iskolai tanítói oklevelük van, vagy középiskolai érettségi bizonyítványuk van.”²⁰ Később ezt a követelményt szigorították, ugyanis az 1933-ban elkészített szabályzatban már az alábbi passzus szerepel, kihangsúlyozva, hogy előnyt élveznek azok, akik tanítói végzettséggel rendelkeznek: „47.§. A főiskola első évfolyamára

²⁰ A főiskola igazgatójának levele a m. kir. főiskolai tanulmányi és pályaválasztási tájékoztató tekintetes Igazgatóságának, 1930. november 20. SZTE Egyetemi Levéltár VIII.19. 772/1930.

bármely szakcsoporton elsősorban azok vehetők fel, akiknek elemi iskolai tanítói oklevelük, másodsorban azok, akiknek legalább jó eredménnyel középiskolai érettségi bizonyítványuk van.” (*Az állami*, 1935. 13. o.).

A szigorítás oka, minden bizonnyal, az volt, hogy az első néhány évben a főiskolára érettségi bizonyítvány birtokában jelentkező hallgatók előzetes tanulmányi eredménye hagyott némi kívánnivalót maga után. A számokat áttekintve az érettségi bizonyítvánnyal érkezők 37,4%-a jó, 31%-a jeles, 31,6% elégséges eredménnyel jelentkezett a főiskolára. A képesítő oklevelek birtokosai jobb előzetes eredménnyel nyertek felvételt, 53,8%-uk jeles, 38,9%-uk jó, 5,9%-uk elégséges, 1,4%-uk kitűnő minősítéssel rendelkezett. A tanítói képesítéssel rendelkezők előnyt élveztek az érettségizettekkel szemben a felvételnél, ezért 1928 és 1932 között a hallgatók 55,8%-a képesítő oklevéllel rendelkezett.

Az intézmények közötti áthallgatás (1928–1932)

A főiskoláról az egyetemre történő áthallgatással kapcsolatos adatok (9. táblázat) két félév – a negyedik és a nyolcadik – esetében jeleznek egyértelmű visszaesést az áthallgatás tekintetében. A nyolcadik félévnél ezt már lehet a szükséges kurzusok korábbi félévekben való teljesítésével, illetve a záróvizsgára való felkészüléssel magyarázni, azonban a negyedik félév esetében máshol keresendők az okok.

9. táblázat. Áthallgatási adatok az öt vizsgált tanév féléveire lebontva az adott év teljes hallgatói létszámához viszonyítva (%)

Félév	1928	1929	1930	1931	1932
1.	90,0	90,2	77,8	92,5	91,8
2.	84,3	83,7	75,3	86,3	84,9
3.	80,0	80,4	69,1	85,0	80,8
4.	41,4	22,8	18,5	31,3	17,8
5.	67,1	79,3	71,6	81,3	78,1
6.	64,3	79,3	69,1	73,8	75,3
7.	62,9	78,3	67,9	75,0	75,3
8.	25,7	19,6	23,5	26,3	5,50

A gyakorlati képzés elemzése során olyan hallgatói feladatokat kerestünk az adott félévben, amely hátráltathatta az egyetemi karokon való óralátogatást. A gyakorlati képzés szabályzatának átvizsgálása nem adott választ a kérdésre, hogy mi történt a 4. félévben, ami miatt több évfolyam esetében is éppen ekkor és ilyen nagymértékben esett vissza az áthallgatás, miután mindössze heti egy óra hospitálásból állt a penzum. „A gyakorlati képzés a szaktanulmányok végzésével párhuzamosan a pedagógiai tanulmányokkal kapcsolatban a II., III. és IV. évfolyamon történik. A gyakorlati kiképzés áll: (a) a II. évfolyamon heti 1 óra hospitálásból és heti 1 óra módszertani szemináriumból, (b) a III. évfolya-

mon heti 3 óra tanítási gyakorlatból és bírálatból és heti 1 óra módszertani szeminárium-ból, (c) a IV. évfolyamon heti 3 óra tanítási gyakorlatból és bírálatból és heti 1 óra szeminárium-ból. Ezenkívül minden hallgató félévenként egy-egy hetet tölt a gyakorló-iskolában.”²¹

A tanárképzős hallgatók által felvett konkrét kurzusok vizsgálata a következő kérdések alapján történt: Az adott tanévben – mind a négy szakcsoport esetében összesen – hányféle kurzust vettek fel a hallgatók az egyetemen? Melyik volt az adott félévben a főiskola adott évfolyamának hallgatói körében a legnépszerűbb az egyetemen felvehető előadások közül? Ki volt ennek a kurzusnak az oktatója? Melyik volt a legnépszerűbb előadás a Természettudományi és a Bölcsészettudományi Karon, és ki volt ezeknek az előadásoknak az oktatója? Az adatokat az 1–5. mellékletek tartalmazzák.

Egy évfolyamon belül a szakcsoportok létszámának eloszlása nem egyenletes, ezért szükségét éreztem, hogy különválasszam a Természettudományi Karra, illetve a Bölcsészettudományi Karra történő áthallgatások vizsgálatát. Kiemeltem azokat az előadásokat, amelyek az évfolyam egésze körében a legnépszerűbbek voltak. Például az 1928-as évfolyam esetében a 4. félévben *Fógel József* A középkor története című előadását választották a legtöbben annak ellenére, hogy a természettudományi szakcsoport hallgatói jóval többen voltak ezen az évfolyamon, mint a magyar–német és a magyar–történelem szakosok. Az 1-5. mellékletben nyomon követhető az is, hogy az adott karon az adott félévben melyik volt a legnépszerűbb előadás, ezt minden félév esetén dőlt betűvel emeltem ki.

A főiskolai hallgatók kihasználták saját tudásuk bővítése érdekében az egyetemre való áthallgatás széles palettát nyújtó lehetőségét, és szakcsoportjaik szerint választottak az egyetem részéről nyújtott kínálatból. Együtt jártak át az egyetemre órákat hallgatni, többen is ugyanazokat az előadásokat és gyakorlatokat vették fel, és előnyben részesítettek bizonyos egyetemi oktatókat a kurzusválasztásnál. Megfigyelhető, hogy ugyanazon – vélhetően kedvelt – oktató és szakterület mellett több féléven át kitartottak. Jó példa erre az 1930-as évfolyam, hiszen a nyolc vizsgált félévből a Természettudományi Karon hét alkalommal *Győrffy István*, a Bölcsészettudományi Karon öt alkalommal *Sík Sándor* előadásait választották a legtöbben.

Összegzés

Tanulmányomban a szegedi egyetem és a tanárképző főiskola 1928 és 1932 közötti együttműködését vizsgáltam, fókuszba állítva a főiskola vezetésének szerkezetét, személyi összetételét, illetve az együttműködés szintjeit és módjait. Vizsgálataim alapján úgy vélem, hogy a szegedi Ferenc József Tudományegyetemnek messzemenően érdekében állt a tanárképző főiskola Szegedre helyezése. Amellett, hogy magasabb hallgatói létszámhoz jutott a Bölcsészettudományi és a Természettudományi Karra rendkívüli hallgatókként beiratkozó tanárképzős fiatalok révén, igen erős befolyást kapott az intézmény igazgatása

²¹ Szabályzat az Állami Polgári Iskolai Tanárképző főiskolai hallgatóinak gyakorlati kiképzéséről. SZTE Egyetemi Levéltár VIII. 19. 37–1929.

terén is, így ezt saját hasznára fordíthatta. Ebből következően a Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola a vizsgált korban ugyan jogilag önálló intézmény volt, mégsem tekinthető szuverénnek az igazgatótanács széles hatáskörének köszönhetően. Ugyanis a tanács összetételének szabályzata alapján a vizsgált időszakban az egyetemi delegáltak többségben voltak a plénumban.

A hallgatók számára az együttműködés mindenképpen gyümölcsözőnek tekinthető, hiszen képviselőjük – éppen az igazgatótanács révén – mind a Bölcsészettudományi, mind a Természettudományi Karon biztosított volt, és a tanulmányi együttműködés révén lehetőséget kaptak szakmai tudásuk elmélyítésére. A vizsgált adatok szerint bőségesen éltek ezzel a lehetőséggel. Tanulmányi szinten tehát egyértelműen példásan működő intézmények közötti kooperáció valósult meg, ám a szervezetek vezetésének autonómiáját vizsgálva az egyetem koordinálta a tanárképző főiskola működését.

A kutatás nem zárult le. A további vizsgálatok célja egyrészt az időintervallum kiszélesítése, az 1928-tól 1940-ig terjedő időszak vizsgálata, másrészt azon hallgatók pályakövetése, akik a szegedi egyetem karain és az Apponyi Kollégiumban folytatták tanulmányaikat.

Irodalom

- Apróné dr. Laczó Katalin és dr. Pitrik József (1998, szerk.): *Szegedi Tanárképző Főiskola 1873–1998. Történet. Almanach*. Hungária Kiadó, Szeged.
- Benda Kálmán (1982, szerk.): *Magyarország történeti kronológiája. III. kötet*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Bíró Zsuzsanna Hanna (2008): A társadalmi nemek közötti különbségek empirikus kutatása a Horthy-korszak bölcsészdiplomásainak példáján. In: Pukánszky Béla (szerk.): *A neveléstörténet-írás új útjai*. Gondolat Kiadó, Budapest. 105–120.
- Bíró Zsuzsanna Hanna és Nagy Péter Tibor (2010): Nemi esélyek és nemi döntések a két világháború közötti bölcsészkarokon. In: Nagy Péter Tibor (szerk.): *Utak felfelé. Oktatás és társadalmi mobilitás a 19–20. századi Magyarországon*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest. 160–194.
- Fekete Szabolcs (2012): *A pécsi egyetem bölcsészdiplomásainak rekrutációja 1921–1940*. Wesley János Lelkészképző Főiskola, Budapest.
- Gyáni Gábor és Kövér György (2001): *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Karády Viktor és Valter Csilla (1990): *Egy országos vonzáskörű szegedi főiskola*. Móra Ferenc Múzeum, Szeged.
- Lisztés László és Zallár Andor (1971, szerk.): *Szegedi Egyetemi Almanach 1921–1971*. Hungária Kiadó, Szeged.
- Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal (1936, szerk.): *Magyar Statisztikai Évkönyv*. Atheneum Kiadó, Budapest.
- Makk Ferenc és Marjanucz László (2011, szerk.): *A Szegedi Tudományegyetem és elődei története (1581–2011)*. Szegedi Egyetemi Kiadó, Szeged.
- Marjanucz László (2008): A kolozsvári egyetem Szegeden. *Tiszatáj*, 3. sz. 77–83.
- Nagy Péter Tibor (1991): *Paradigmaváltás az oktatástörténet-írásban*. Oktatókutató Intézet, Budapest.
- Nagy Péter Tibor (2000, szerk.): *Oktatáspolitikai és vallásszabadság*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.

Kooperáció vagy integráció?

- Nagy Péter Tibor (2009): Történezdiplomások a két világháború között. *Magyar Tudomány*, **170**. 143–152.
- Nagy Péter Tibor (2010): *Utak felfelé. Oktatás és társadalmi mobilitás a 19–20. századi Magyarországon*. Új Mandátum Kiadó, Budapest.
- Németh András (2008): A magyar pedagógiai histográfia kezdetei és virágkora az 1930-as évek végéig. In: Pukánszky Béla (szerk.): *A neveléstörténet-írás új útjai*. Gondolat Kiadó, Budapest. 13–53.
- Nóbik Attila (2010): A polgári iskola és a polgári iskolai tanárképzés 1928 előtt. In: Kiss Róbert Károly és Vajda Tamás (szerk.): *Az Állami Polgári Tanárképző Főiskola története (1928–1947)*. Belvedere Meridionale, Szeged. 11–32.
- T. Molnár Gizella (2010): A tanárképző főiskola szegedi megnyitása. In: Kiss Róbert Károly és Vajda Tamás (szerk.): *Az Állami Polgári Tanárképző Főiskola története (1928–1947)*. Belvedere Meridionale, Szeged. 77–88.
- Vajda Tamás (2010): Polgári iskolai tanárképzés a '30-as és '40-es években. In: Kiss Róbert Károly és Vajda Tamás (szerk.): *Az Állami Polgári Tanárképző Főiskola története (1928–1947)*. Belvedere Meridionale, Szeged. 89–116.

Mellékletek*1. melléklet. Áthallgatási adatok az 1928/29-ben beiratkozott évfolyam esetében*

<i>1928.</i>	<i>A felvett kurzusok abszolút száma</i>	<i>A legnépszerűbb előadás – TTK</i>	<i>Oktató</i>	<i>A legnépszerűbb előadás – BTK</i>	<i>Oktató</i>
1. félév	24 félé ea.	Általános kísérleti kémia	dr. Kiss Árpád	A középkori iskolák, egyetemek, művészetek	dr. Erdélyi László
2. félév	25 félé ea.	Általános kísérleti kémia	dr. Kiss Árpád	Szellemi művelődés a magyar középkorban	dr. Erdélyi László
3. félév	23 félé ea.	Bevezetés a szénvegyületek kémiájába / Kémiai statika	dr. Széki Tibor/ dr. Kiss Árpád	Bevezetés a magyar nyelvtudományba / Magyar művelődéstörténeti források	dr. Horger Antal / dr. Erdélyi László
4. félév	16 félé ea.	Bevezetés a szénvegyületek kémiájába	dr. Széki Tibor	A középkor története	dr. Fögel József
5. félév	20 félé ea.	Bevezetés az előadási kísérletezésbe	dr. Fröhlich Pál	Az újkor történetírói	dr. Fögel József
6. félév	20 félé ea.	Bevezetés a szénvegyületek kémiájába / Fiziko-kémia	dr. Széki Tibor/ dr. Kiss Árpád	Az újkor történetírói	dr. Fögel József
7. félév	23 félé ea.	Fiziko-kémia / Természetes festékanyagok kémiája	dr. Széki Tibor	Újkori művelődés	dr. Erdélyi László
8. félév	10 félé ea.	Fiziko-kémiai gyakorlatok	dr. Kiss Árpád	Földbrázolás / A Nagy Magyar Alföld / A földrajztanítás módszere	dr. Kogutowicz Károly

2. melléklet. Áthallgatási adatok az 1929/30-ban beiratkozott évfolyam esetében

<i>1929.</i>	<i>A felvett kurzusok abszolút száma</i>	<i>A legnépszerűbb előadás – TTK</i>	<i>Oktató</i>	<i>A legnépszerűbb előadás – BTK</i>	<i>Oktató</i>
1. félév	20 félé ea.	Kísérleti természettan	dr. Fröhlich Pál	A magyar irodalmi megújulás kora / Az irodalmi hanyatlás kora	dr. Dézsi Lajos
2. félév	23 félé ea.	Kísérleti természettan	dr. Fröhlich Pál	A magyar költészet a Millenium után	dr. Sík Sándor
3. félév	25 félé ea.	Laboratóriumi gyakorlatok	dr. Fröhlich Pál	A magyar költészet a Millenium után	dr. Sík Sándor

Kooperáció vagy integráció?

2. melléklet folytatása

1929.	<i>A felvett kurzusok abszolút száma</i>	<i>A legnépszerűbb előadás – TTK</i>	<i>Oktató</i>	<i>A legnépszerűbb előadás – BTK</i>	<i>Oktató</i>
4. félév	17 félév ea.	<i>Bevezetés az előadási kísérletezésbe</i>	dr. Fröhlich Pál	Az epikai költészet története	dr. Dézsi Lajos
5. félév	26 félév ea.	Laboratóriumi gyakorlatok	dr. Fröhlich Pál	A magyar költészet a Millenium után	dr. Sík Sándor
6. félév	25 félév ea.	Laboratóriumi gyakorlatok	dr. Fröhlich Pál	A magyar dráma és színjátszás története a kiegyezés után	dr. Galamb Sándor
7. félév	30 félév ea.	Mechanika / Gyakorlatok és kiegészítések a mechanikához	dr. Bay Zoltán	A 19. század magyar irodalma	dr. Sík Sándor
8. félév	14 félév ea.	Általános növénytan	dr. Györfly István	A legújabb kor története	dr. Fögel József

3. melléklet – Áthallgatási adatok az 1930/31-ben beiratkozott évfolyam esetében

1930.	<i>A felvett kurzusok abszolút száma</i>	<i>A legnépszerűbb előadás – TTK</i>	<i>Oktató</i>	<i>A legnépszerűbb előadás – BTK</i>	<i>Oktató</i>
1. félév	20 félév ea.	Bevezetés az algebra / Determinánsok	dr. Haar Alfréd	A magyar költészet a Millenium után / Az epikai költészet története	dr. Sík Sándor / dr. Dézsi Lajos
2. félév	29 félév ea.	Általános növénytan / Növényrendszertan / Virágbiológia	dr. Györfly István	A magyar költészet a Millenium után / Az epikai költészet története	dr. Sík Sándor / dr. Dézsi Lajos
3. félév	25 félév ea.	Általános növénytan	dr. Györfly István	A magyar őstörténet és néphagyomány	dr. Solymossy Sándor
4. félév	12 félév ea.	Általános növénytan	dr. Györfly István	Földművelés / A Nagy Magyar Alföld	dr. Kogutowicz Károly
5. félév	21 félév ea.	Általános növénytan	dr. Györfly István	A 19. század magyar irodalma / Remekművek elemzése	dr. Sík Sándor
6. félév	19 félév ea.	Általános növénytan	dr. Györfly István	A 19. század magyar irodalma	dr. Sík Sándor
7. félév	23 félév ea.	Általános növénytan	dr. Györfly István	Petőfi és kora	dr. Sík Sándor
8. félév	11 félév ea.	Általános növénytan	dr. Györfly István	A településföldrajz feladata és módszerei	dr. Eperjessy Kálmán

4. melléklet – Áthallgatási adatok az 1931/32-ben beiratkozott évfolyam esetében

1931.	<i>A felvett kurzusok abszolút száma</i>	<i>A legnépszerűbb előadás – TTK</i>	<i>Oktató</i>	<i>A legnépszerűbb előadás – BTK</i>	<i>Oktató</i>
1. félév	15 félé ea.	Kísérleti természettan	dr. Fröhlich Pál	A magyar irodalom a kódexek korában	dr. Dézsi Lajos
2. félév	21 félé ea.	Kísérleti természettan	dr. Fröhlich Pál	A népbabonák lélektana	dr. Solymossy Sándor
3. félév	25 félé ea.	Bevezetés az előadási kísérletezésbe / Laboratóriumi gyakorlatok	dr. Fröhlich Pál	A 19. század magyar irodalma / Remekművek elemzése	dr. Sík Sándor
4. félév	19 félé ea.	Bevezetés az algebra / Determinánsok / Ércek tereptana	dr. Haar Alfréd/ dr. Szentpétery Zsigmond	A magyar irodalom a kódexek korában	dr. Mészöly Gedeon
5. félév	29 félé ea.	Laboratóriumi gyakorlatok / Gázok gerjesztése	dr. Fröhlich Pál/ dr. Gyulai Zoltán	Petőfi és kora	dr. Sík Sándor
6. félév	23 félé ea.	Laboratóriumi gyakorlatok/ Kathód és csősugarak	dr. Fröhlich Pál/ dr. Gyulai Zoltán	Dramatikus népjátékaink	dr. Solymossy Sándor
7. félév	23 félé ea.	Mechanika / Gyakorlatok és kiegészítések a mechanikához	dr. Bay Zoltán	Arany János és kora	dr. Sík Sándor
8. félév	15 félé ea.	Állatrendszertan / Az ember állati élősdiei	dr. Farkas Béla	Magyarország kulturális geográfiai korszakai	dr. Eperjessy Kálmán

5. melléklet – Áthallgatási adatok az 1932/33-ban beiratkozott évfolyam esetében

1932.	<i>A felvett kurzusok abszolút száma</i>	<i>A legnépszerűbb előadás – TTK</i>	<i>Oktató</i>	<i>A legnépszerűbb előadás – BTK</i>	<i>Oktató</i>
1. félév	14 félé ea.	Kísérleti természettan	dr. Fröhlich Pál	Történelmi népmondáink	dr. Solymossy Sándor
2. félév	13 félé ea.	Kísérleti természettan	dr. Fröhlich Pál	A néptudomány alapvonalai/ Történelmi népmondáink	dr. Solymossy Sándor
3. félév	17 félé ea.	Bevezetés az előadási kísérletezésbe	dr. Kiss Árpád	A régi magyar líra / A népmese, mint folklór műfaj	dr. Sík Sándor/ dr. Solymossy Sándor
4. félév	9 félé ea.	Bevezetés az előadási kísérletezésbe	dr. Kiss Árpád	Általános etnográfia	dr. Solymossy Sándor
5. félév	16 félé ea.	Laboratóriumi gyakorlatok	dr. Fröhlich Pál	Arany János és kora	dr. Sík Sándor

Kooperáció vagy integráció?

5. melléklet folytatása

1932.	<i>A felvett kurzusok abszolút száma</i>	<i>A legnépszerűbb előadás – TTK</i>	<i>Oktató</i>	<i>A legnépszerűbb előadás – BTK</i>	<i>Oktató</i>
6. félév	18 félév ea.	Laboratóriumi gyakorlatok / Fényelektromosság	dr. Fröhlich Pál / dr. Gyulai Zoltán	Arany János és kora	dr. Sík Sándor
7. félév	16 félév ea.	Mechanika/ Gyakorlatok és kiegészítések a mechanikához	dr. Bay Zoltán	Aranytól Adyig	dr. Sík Sándor
8. félév	2 félév ea.	Állatrendszertan	dr. Farkas Béla	Magyar földrajzi kútfők	dr. Eperjessy Kálmán

ABSTRACT

NATASA FIZEL: COOPERATION OR INTEGRATION?:
ELEMENTS OF COOPERATIVE EFFORTS BETWEEN SZEGED'S STATE TEACHER TRAINING
COLLEGE AND FRANZ JOSEPH UNIVERSITY BETWEEN 1928 AND 1932

In this paper, I examine cooperative efforts between two institutions of higher education in Szeged, the State Teacher Training College and the Franz Joseph University, in the first five years of the College's operation between 1928 and 1932. I focus on student mobility in particular. Having provided a historical context, I aim to find answers to the following questions: How much was it in the interests of the Franz Joseph University – operating in Szeged from 1921 – to establish the State Teacher Training College and to move it to Szeged? Can the State Teacher Training College be regarded as an independent institution? On what levels and to what extent did the two institutions cooperate in the period under examination? How was this cooperation manifested in student mobility? Who were the most popular professors among the College's students? Drawing on previously unexplored archive sources from the National Archives of Hungary, the Csongrád County Archives and the archives of the University of Szeged, the paper reconstructs the complexity of cooperation between the institutions using a new approach.

Magyar Pedagógia, **114**. Number 4. 237–257. (2014)

Levelezési cím / Adress for correspondence: Fizel Natasa, Szegedi Tudományegyetem, Juhász Gyula Pedagógusképző Kar, H-6725 Szeged, Hattyas sor 10.